

เวชศาสตร์ฟื้นฟูสาร 2553; 20(3): 73-75
J Thai Rehabil Med 2010; 20(3): 73-75

การฟื้นฟูเด็กพิการในประเทศไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน

อรฉัตร ไชยยานนท์¹ พบ., อ.ว. เวชศาสตร์ฟื้นฟู

ศรีนวล ชวศิริ² พบ., ว.ว. เวชศาสตร์ฟื้นฟู

ภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

การฟื้นฟูเด็กพิการในอดีต เริ่มมาพร้อม ๆ กับการฟื้นฟูผู้เจ็บป่วยด้วยโรคภัยไข้เจ็บ อุบัติเหตุภัยอันตรายอื่น ๆ

ประวัติความเป็นมาในอดีต

พ.ศ. 2478-2483 พลตรีนายแพทย์ขุนประทุมโรคประหาร ท่านเป็นรังสีแพทย์ แต่มีความสนใจด้านการรักษาและการฟื้นฟูสภาพผู้ป่วย ท่านจึงได้จัดตั้งหน่วยงานกองเสนารักษามณฑลทหารบกที่ 11 ขึ้นอยู่กับสถาบันทหารหรือโรงพยาบาลทหาร โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานวังพญาไท เป็นที่ทำการเมื่อปี พ.ศ. 2495 การบริการรักษาพยาบาลผู้ป่วยในขณะนั้น ได้ให้บริการผู้ป่วยกระดูกหัก ข้อเคล็ด ข้อเคล็ด โดยใช้วิธีออกกำลังการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อและข้อต่อ ต่อมางานบริการดังกล่าวต้องหยุดชะงักและปิดตัวไป เนื่องจากท่านพลตรีขุนประทุมโรคประหารได้เดินทางไปศึกษาต่อทางด้านรังสีวิทยา ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ในระหว่างปี พ.ศ. 2483-2491 และได้มีโอกาสศึกษาดูงานเพิ่มเติมทางด้าน Physical Medicine ที่ North Western University เมืองชิคาโก นับเป็นแพทย์ท่านแรกที่ได้มีโอกาสศึกษาในวิชาการด้านนี้⁽¹⁾

พ.ศ. 2490 ศาสตราจารย์นายแพทย์เฟื่อง สัตย์สงวน ท่านเป็นหัวหน้าสาขาออร์โธปิดิกส์ ในแผนกศัลยศาสตร์โรงพยาบาลศิริราช ได้เริ่มงานบริการรักษาฟื้นฟูความพิการและเริ่มงานทางด้านกายภาพบำบัดขึ้นที่โรงพยาบาลศิริราช โดยนำเครื่องมือทางฟิสิกส์มาบำบัดรักษา เช่น เครื่องอบไฟฟ้าแสงอินฟราเรด ตลอดจนการนวดและการใช้อุปกรณ์ออกกำลังกายต่าง ๆ⁽²⁾

พ.ศ. 2495 การรักษาและฟื้นฟูเด็กพิการเริ่มเกิดชัดเจนเด่นชัดขึ้นมา เนื่องจากในขณะนั้นได้เกิดโรคโปลิโอหรือโรคไขสันหลังอักเสบระบาดครั้งใหญ่ เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ทำให้หลังจากอาการไข้หายแล้วผู้ป่วยเด็กมีอาการอัมพาตของแขน ขา ลำตัว เกิดขึ้น ผู้ป่วยเด็กพิการเป็นจำนวนมากมารับการบำบัดรักษาที่หน่วยกายภาพบำบัดโรงพยาบาลศิริราช ประมาณ 50-60 คน / วัน⁽²⁾ การบำบัดรักษาในขณะนั้นมีการใช้การกระตุ้นกล้ามเนื้อที่เป็นอัมพาตอ่อนแรงด้วยเครื่องกระตุ้นกล้ามเนื้อด้วยไฟฟ้า การนวดกล้ามเนื้อ การบริหารออกกำลังและการใช้เครื่องธาราบำบัด ซึ่งท่านขุนประทุมฯ ได้เป็นผู้ประดิษฐ์ถังน้ำฮับบาร์ด (hubbard tank) ขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2493⁽³⁾ ที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าเพื่อใช้เป็นเครื่องธาราบำบัด และต่อมาได้นำมาใช้บำบัดรักษาผู้ป่วยเด็กโรคโปลิโอที่มีการระบาดที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าด้วย

พ.ศ. 2496 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานเครื่อง hubbard tank (อ่างธาราบำบัด) ให้แก่หน่วยกายภาพบำบัด โรงพยาบาลศิริราช 1 เครื่อง สำหรับใช้ช่วยฟื้นฟูสภาพร่างกายผู้ป่วยเด็กโปลิโอซึ่งยังมีภาวะระบาดของโรคอยู่มากในขณะนั้น เครื่อง hubbard tank พระราชทานนี้ได้รับการดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพที่ดีอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าต่อมาจำนวนผู้ป่วยโรคโปลิโอจะลดลงตามระยะเวลาที่ผ่านไป แต่เครื่องมือดังกล่าวก็ยังใช้เป็นประโยชน์ในการบำบัดรักษาผู้ป่วยเด็กโรคสมองพิการ ผู้ป่วยที่มีอาการกล้ามเนื้ออ่อนแรง พิการจากสาเหตุอื่นๆ ปัจจุบันเครื่อง Hubbard tank พระราชทานนี้อยู่ในความดูแลของภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู และถือเป็นสมบัติสำคัญเป็นหนึ่งใน “120 ชิ้นเอกของศิริราช” (120 Memorabilia of Siriraj)⁽⁴⁾

พ.ศ. 2500 โรงพยาบาลศิริราชได้เปิดโรงงานทำเครื่องช่วยคนพิการ โดยศาสตราจารย์นายแพทย์ดำรง กิจกุลศล เป็นผู้ดำเนินการนำเครื่องกายอุปกรณ์เสริม กายอุปกรณ์เทียม มาใช้กับผู้ป่วยเด็กและผู้ใหญ่ ที่มีความจำเป็นจะต้องใช้เครื่องช่วยดังกล่าว โดยเฉพาะผู้ป่วยเด็กโรคโปลิโอที่มีอาการกล้ามเนื้ออ่อนแรง ได้ใช้ประโยชน์จากเครื่องกายอุปกรณ์เสริม (เบรล)

¹แพทย์หญิงอรฉัตร ไชยยานนท์ ศาสตราจารย์คลินิกเกียรติคุณ ที่ปรึกษาภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู

²แพทย์หญิงศรีนวล ชวศิริ รองศาสตราจารย์

หัวหน้าสาขาเวชศาสตร์ฟื้นฟูเด็ก

ภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

เป็นอย่างมาก ปัจจุบันโรงงานดังกล่าวมีสถานะภาพเป็นสาขา เครื่องช่วยคนพิการสังกัดภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู

พ.ศ. 2513 ผู้ช่วยศาสตราจารย์แพทย์หญิงสุนิตย์ สุทธิ-สารธรรณกร เป็นหัวหน้าหน่วยเวชศาสตร์ฟื้นฟู ภาควิชาศัลย-ศาสตร์ออร์โธปิดิกส์ในขณะนั้น ได้เห็นความสำคัญของการ ศึกษาเล่าเรียนสำหรับเด็กพิการและเจ็บป่วยที่อยู่ในโรงพยาบาล และไม่มีโอกาสเข้าเรียนในชั้นเรียนของโรงเรียนปกติได้ จึงได้เปิด “ชั้นเรียนพิเศษ” ขึ้น โดยได้รับความร่วมมือจากกรม สามีญศึกษา กระทรวงศึกษา จัดครูมาช่วยสอนเด็กพิเศษ เหล่านั้นเป็นประจำ ปัจจุบันชั้นเรียนพิเศษย้ายไปสังกัด ภาควิชากุมารเวชศาสตร์

มูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เป็นองค์กรเอกชนที่ได้สร้าง คุณประโยชน์และเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อราชการ ในเรื่อง การสนับสนุนและส่งเสริมการบริการโดยตรงแก่เด็กพิการ มูลนิธิฯ ได้เริ่มดำเนินการจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2497 โดย แรกเริ่มจากกลุ่มสุขภาพสตรีอาสาสมัครทำงานเพื่อเด็กพิการ ซึ่งในขณะนั้นได้มีเด็กพิการไปรับบริการบำบัดรักษา ณ โรง-พยาบาลศิริราช และโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า กลุ่มอาสา สماعيلตั้งกล่าวให้บริการแทนผู้ปกครองที่ไม่สามารถจะ พาบุตรหลานพิการเหล่านั้นไปโรงพยาบาลได้ นับตั้งแต่ ก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน มูลนิธิฯ ได้ให้ความช่วยเหลือและให้บริการ แก่เด็กพิการทางร่างกาย แขน ขา ลำตัว เป็นจำนวนมาก ให้บริการทั้งทางด้านกายภาพบำบัดรักษา การศึกษา สวัสดิการ และการงานอาชีพ โดยมีจุดประสงค์ให้ผู้พิการได้รับการ บำบัดรักษา แก้ไขความพิการ และฟื้นฟูสมรรถภาพจนสามารถ ช่วยตนเองได้โดยติดต่อประสานงานร่วมมือกับโรงพยาบาล และหน่วยงานอื่น เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้พิการเหล่านั้น⁽⁵⁾

การฟื้นฟูเด็กพิการในปัจจุบัน

ปัจจุบันการฟื้นฟูรักษาเด็กพิการ ได้มีการพัฒนาศักยภาพ ในด้านการรักษา ควบคู่ไปกับการรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพของ ผู้ใหญ่ แม้ว่าหลาย ๆ สถาบัน หลาย ๆ หน่วยงาน ยังมีได้มีการ แยกงานการรักษาเวชศาสตร์ฟื้นฟูเด็กออกจากงานเวชศาสตร์ ฟื้นฟูผู้ใหญ่โดยตรงก็ตาม แต่บางแห่งก็เปิดการรักษาเป็นคลินิก พิเศษเฉพาะทางเวชศาสตร์ฟื้นฟูเด็กแล้ว อาจจะกล่าวได้ว่า ภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล เป็นหน่วยงานแห่งแรก ที่ได้มีการแยกสาขาเวชศาสตร์ฟื้นฟูเด็ก อย่างชัดเจน โดยเมื่อปี พ.ศ. 2548 รศ.พญ.ศรีนวล ขวศิริ นำเสนอโครงการพัฒนาเวชศาสตร์ฟื้นฟูเด็ก 3 ทิศทาง เพื่อนำ ไปสู่การจัดตั้งสาขาเวชศาสตร์ฟื้นฟูเด็กขึ้น เสนอต่อ รศ.พญ. กมลทิพย์ หาญผดุงกิจ ซึ่งเป็นหัวหน้าภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟูใน

ขณะนั้นเห็นชอบด้วย และนำเสนอโครงการดังกล่าวต่อคณะ แพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ซึ่งได้รับอนุมัติการจัดทำ โครงการ โดยได้อนุมัติพื้นที่เพื่อทำการปรับปรุงเป็นสถานที่ สำหรับให้บริการงานเวชศาสตร์ฟื้นฟูเด็ก เมื่อวันที่ 28 พ.ย. 2548 ต่อมาคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ได้ประกาศ อนุมัติรับรองสาขาเวชศาสตร์ฟื้นฟูเด็กของภาควิชาเวชศาสตร์- ฟื้นฟูอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 28 ต.ค. 2551 โดยมี รศ.พญ. ศรีนวล ขวศิริ เป็นหัวหน้าสาขา มีบุคลากรประจำสาขา ประกอบด้วย แพทย์ นักกายภาพบำบัด นักกิจกรรมบำบัด พยาบาล นักโภชนาการ บรรณารักษ์และธุรการ มีหน่วยงาน ธาราบำบัด และการประดิษฐ์อุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการ รวมอยู่ด้วย อาจจะกล่าวได้ว่าสาขาเวชศาสตร์ฟื้นฟูเด็กนี้เป็น หน่วยงานที่ให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพความพิการของเด็ก ครอบคลุมสมบูรณ์ที่สุด

เด็กพิการเป็นจำนวนมาก มีความจำเป็นจะต้องใช้เครื่องมือ อุปกรณ์เพื่อช่วยในการบำบัดรักษา เช่น อุปกรณ์ช่วยนั่ง ช่วยยืน ช่วยการทรงตัว อุปกรณ์เพื่อการฟื้นฟูเหล่านี้มีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอ มักต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศที่มีราคาแพง และมีใช้เฉพาะการรักษาในโรงพยาบาลเท่านั้น ทำให้ผู้ปกครองขาด โอกาสการมีส่วนร่วมของการรักษาที่บ้านได้ไม่มากเท่าที่ควร รศ.พญ.ศรีนวล ขวศิริ ได้ขออนุมัติจัดตั้งหน่วยประดิษฐ์อุปกรณ์ พิเศษเพื่อเด็กพิการ จากคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล และติดต่อประสานงานขอความร่วมมือจากประเทศญี่ปุ่น ทั้งทางด้านวิชาการและบุคลากร ทำให้สามารถพัฒนางาน ประดิษฐ์อุปกรณ์ เพื่อต่อยอดการรักษาผู้ป่วยเด็กพิการ ได้ อุปกรณ์ที่มีคุณภาพดี ราคาถูก มีศักยภาพสูง โดยสามารถ ผลิตอุปกรณ์เพื่อการฟื้นฟูต่อเนื่อง ได้แก่ อุปกรณ์ช่วยนั่ง อุปกรณ์ประคองยืน บาร์คูชานานถอดประกอบได้ อุปกรณ์ฝึก การทรงตัว เครื่องกระตุ้นไฟฟ้าในเด็ก แก้อักรถเข็นไฟฟ้า การพัฒนาเกมส์คอมพิวเตอร์เพื่อประกอบการรักษา เป็นต้น

เด็กพิการจำนวนไม่น้อย เช่น เด็กโรคสมองพิการ มีปัญหา เรื่องของการดูด กลืน การเคี้ยวอาหาร ปัญหาดังกล่าว มักจะถูกละเลย ซึ่งมีผลต่อการฟื้นฟูเด็กเป็นอย่างมาก แต่เดิมความรู้ ความเข้าใจปัญหาการดูดกลืนยังมีจำกัด ขาดบุคลากรที่ให้การดูแล เพื่อให้มีการพัฒนาองค์ความรู้ ในเรื่องดังกล่าว รศ.พญ.ศรีนวล ขวศิริ ได้ติดต่อวิทยากรจาก ประเทศญี่ปุ่นมาฝึกอบรมเรื่อง “การฟื้นฟูการดูดกลืนในเด็ก” ให้กับนักกิจกรรมบำบัดและผู้สนใจ ต่อมาได้มีการเปิดหน่วย ฟื้นฟูการดูดกลืนขึ้น (ปีพ.ศ. 2544) โดยมีทีมของผู้รักษา ประกอบด้วย แพทย์ นักกิจกรรมบำบัดเด็ก นักโภชนาการ พยาบาล ปัจจุบันให้บริการการอบรมวิชาการแก่แพทย์ พยาบาล บุคลากรอื่น ๆ ไปแล้วเป็นจำนวนมาก

แนวคิดเรื่องการใช้ของเล่นเพื่อการรักษาและโครงการห้องสมุดของเล่นศิริราช เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถช่วยพัฒนาการรักษาเด็กให้เหมาะสมมากขึ้น ปัจจุบันโครงการนี้ได้เกิดขึ้นแล้ว ดำเนินการโดย แพทย์ บรรณารักษ์ นักกายภาพบำบัด นักกิจกรรมบำบัด และพยาบาล

แม้ว่าการให้การฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็น แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าคือการป้องกันการเกิดความพิการในเด็ก โครงการความร่วมมือระหว่างภาควิชาเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถกระทำได้ โดยปัจจุบันมีโครงการความร่วมมือระหว่างสาขาเวชศาสตร์ฟื้นฟูเด็ก ภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู และหน่วยทารกแรกเกิด ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ ชื่อโครงการ “การค้นหาและฟื้นฟูเด็กกลุ่มเสี่ยงต่อการเกิดสมองพิการ” ซึ่งเป็นโครงการที่ปีประโยชน์อย่างยิ่ง ทำให้สามารถให้การวินิจฉัยและให้การรักษาได้เร็วขึ้น ขณะนี้โครงการดังกล่าวอยู่ระหว่างดำเนินการ

สรุป

การฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กพิการในปัจจุบัน แม้ว่าจะมีการพัฒนาการดูแลช่วยเหลือที่ถูกต้องครบถ้วนได้มากกว่าอดีตที่ผ่านมา แต่ก็ยังมีปัญหาอุปสรรคที่ทำให้การดูแลช่วยเหลือเหล่านั้นยังมีขีดจำกัดอยู่ในบางแห่งบางที่ ทั้งทางด้านบุคลากร

ที่ให้บริการการดูแล ตลอดจนความรู้ความเข้าใจของพ่อแม่ผู้ปกครอง ครอบครัวเด็กพิการ ซึ่งคงต้องได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนของรัฐ ตลอดจนการประสานงานระหว่างรัฐและองค์กรต่างๆ ต่อไป เพื่อให้ปัญหาเด็กพิการที่สามารถเข้าถึงการบริการได้นั้นเกิดขึ้นน้อยที่สุด และเพื่อให้การฟื้นฟูเด็กพิการให้มีโอกาสที่สามารถพึ่งตนเองในการดำรงชีวิตต่อไปเกิดขึ้นให้ได้มากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

1. ข้อมูลจากประวัติชุมชนประทุมโรคนะหาร กองเวชศาสตร์ฟื้นฟูโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า
2. ข้อมูลจาก จดหมายเหตุทางการแพทย์ ประวัติภาควิชาออร์โธปิดิกส์ หอสมุด จดหมายเหตุโรงพยาบาลศิริราช
3. ข้อมูลจากการบรรยายพิเศษ เรื่อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการสาธารณสุข โดยคุณแก้วขวัญ วัชโรทัย วันที่ 26 พฤศจิกายน 2539 ที่กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข <http://adwisos.anamai.moph.go.th/193/1930/html>
4. หนังสือ “120 ชิ้นเอกของศิริราช” คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ปี 2551
5. ข้อมูลจากหนังสือ “สรุปรายงานการปฏิบัติงาน ปี 2552 ของมูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี”